

GRĂNICERII BĂNĂȚENI ȘI COMUNITATEA DE AVERE

Păun Ion Otiman

: Banat, Caransebeș, proprietate, legislație, control, drepturi

Readucerea în actualitate, spre cunoașterea lui de către generațiile prezente și viitoare, a trecutului atât de zbuciumat, dar și de bogat al Banatului grăniceresc, a personalităților, dar și a oamenilor de rând, care au înscris, prin faptele lor, pagini inegalabile în istoria neamului românesc, precum și a instituțiilor care au administrat acest ținut, sub mai multe stăpâniri, este o datorie de onoare față de cei care au trăit acele vremuri.

Cartea *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere* a fost scrisă în perioada interbelică de dr. **Antoni Marchescu**, avocatul acestei instituții din Caransebeș și a apărut în timpul războiului, într-o ediție extrem de restrânsă (circa o sută de exemplare). Vremurile negre ce s-au așternut o lungă perioadă asupra României (ocupația sovietică, instalarea comunismului, cu toate consecințele sale nefaste timp de 45 de ani, iar după 1989 incertitudinea și instabilitatea cu tendințe clare, în anumite perioade, de restaurație neocomunistă) au făcut ca această lucrare de referință despre granița bănățeană și instituția ei fundamentală, cum bine este definită *Comunitatea de Avere* de către Ștefan Bornuz, să se piardă în negura vremii și în uitarea oamenilor.

Evitând să repet ceea ce s-a mai scris despre această carte fundamentală, precizez totuși că ea conține **două** părți, *inseparabile*, căci doar împreună ele permit buna înțelegere a acestei perioade de aproape jumătate de mileniu, și anume: o parte **istorică**, ce începe cu anul 1538, după lupta de la Mohaci, și ajunge până aproape de zilele noastre (mai exact: până la cel de al Doilea Război Mondial) și o a doua parte, cu conținut **economico-social și juridic**, care evocă constituirea, evoluția și/sau involuția graniței bănățene și a Comunității de Avere din Caransebeș, de la formarea ei în anul 1873 și până la dispariția acesteia prin naționalizarea comunistă făcută de statul român în anul 1948.

Despre prima parte a cărții, nefiind istoric, nu-mi voi permite să fac nicio referire, considerând că autorului îi revine meritul de a fi reflectat, cu rigoare și obiectivitate, istoria graniței, lupta bănățenilor pentru reîntregire și continuitate românească, folosind izvoare și surse autentice, temeinice și consistente.

Referitor la a doua parte a lucrării, cea despre **Comunitatea de Avere** (aflată atât sub stăpânire habsburgică cât și românească), am socotit că este util să fac unele considerații, necesare pentru înțelegerea corectă a modului de aplicare atât a legislației austriece, cât și a celei românești, mai cu seamă din perspectiva atât de necesarei sale renașteri, după aproape 70 de ani de la înmormântarea ei comunistă.

Nu avem niciun dubiu referitor la scopul instituirii de către habsburgi a unor facilități și drepturi de servitute forestieră în beneficiul populației din graniță și nici cu privire la motivația acestei inițiative: paza strașnică a granițelor imperiale de către populația militarizată din zona de frontieră. După înființarea regimentelor confiniare, inclusiv a Regimentului 13 româno-bănățean, în zona Orșova-Mehadia-Caransebeș-Marga, în anul 1768, a început organizarea structurilor grănicerești, atât din punct de vedere militar cât și din punct de vedere civil (patrimonial, succesoral, fiscal etc.), pe baza normelor juridice cuprinse în *Drepturile confiniare militare*, reglementări premergătoare și pregătitoare apariției *Constituției confiniare*, în anul 1807. Cititorul are posibilitatea să găsească în textul cărții, detaliate, reglementările juridice cuprinse în Constituția confiniară privitoare la ansamblul sistemului de organizare grănicerească, la drepturilor și la obligațiile populației grănicerești.

Având în vedere importanța **Comunității de Avere** pentru granița bănățeană, reținem că primele drepturi materiale, denumite **servituți forestiere**, se regăsesc în dispozițiile de reglementare a regimului silvic austriac *Wald Regulativ*, apărut în anul 1787, care poate fi considerat, pe drept cuvânt, primul **Cod silvic** aplicat pe meleagurile Banatului, deci și pe teritoriul României.

Conform Regulamentului juridic al proprietății funciare silvice, pădurile, inclusiv pășunile și golurile alpine, au aparținut statului austriac – **pădurile erariale**, comunelor – **pădurile comunale** și persoanelor fizice sau juridice (societăților comerciale) – **pădurile private**. Toate drepturile de servitute forestieră ale familiilor grănicerești au fost asigurate conform principiului **grănicerii servesc statul, iar statul le asigură drepturile silvice și pastorale din proprietatea sa, adică din pădurile erariale**.

Drepturile anuale ale fiecărei familii (*comunion*) în lemne de foc, de construcții, nuiiele, ghindă, jir, castane, frunziș, fructe de pădure, pășunat în anumite păduri, în pășuni și goluri alpine sunt prevăzute cu precizie „austriacă”, toate având ca sursă pădurile erariale (ale statului).

Prin *Manifestul imperial*, semnat de împăratul Francisc Iosif în anul 1872, se desființează confiniul militar, inclusiv Regimentul de confiniu nr. 13 bănățean-românesc, iar în finalul acestui document împăratul se adresează grănicerilor militari și populației din zonă, astfel:

„Împăratul și Regele vostru vă mulțumește pentru credința și supunerea ce ați dovedit totdeauna către tron și către patrie și își exprimă totodată convingerea sa, cum că voi veți păstra și între relațiunile nouă tot aceeași alipire către Noi și către patria voastră.

Viena, în 9 Iunie 1872. Francisc Iosif”

Continuitatea în garantarea drepturilor de servitute ale familiilor (foste) grănicerești sunt reglementate printr-o lege specială, din 1871, care are ca obiect **Dispozițiile de răscumpărare a drepturilor de servitute ale românilor grăniceri de lemne, pășune și pădure forestieră din pădurile statului de pe teritoriul confiniului militar.**

Între statul austriac, proprietarul domeniului forestier și alpin, pe de o parte, și **Comunitatea regimentului grăniceresc**, ca reprezentat al garantării tuturor drepturilor de servitute, pe de altă parte, conform legii din 1871, evocată mai înainte, s-a produs un partaj. Comunele de grăniceri, respectiv familiile grănicerești au primit în deplină proprietate privat-comunitară jumătate din domeniul forestier și alpin prin care să le fie satisfăcute drepturile de servitute, iar cealaltă jumătate a rămas în proprietatea statului (austriac), liberă de orice sarcină.

Prin *Ordinul circular* (legea) din 1873, grănicerii îndreptățiți s-au constituit în **Comunități de Avere**, cuprinzând, pe fiecare comună, terenurile cu păduri, pășuni, munți (gol alpin) și neproductiv. În baza actului de partaj (segregare), în zona confiniului militar româno-bănățean (**Regimentul grăniceresc nr. 13**), s-au primit în deplina proprietate a celor 70 de comune (inițial, apoi 94 de comune) următoarele suprafețe: 124 500 ha pădure, 2.810 ha pășuni și poieni, 1 700 ha munți și 900 ha teren neproductiv, în total 145 200 ha, ceea ce reprezintă 50% din suprafața de pădure a fostului județ Severin, respectiv 40% din suprafața forestieră actuală a județului Caraș-Severin.

Cititorul va găsi în carte toate datele referitoare la suprafețele de pădure, pășuni și goluri alpine, defalcate pe comune, precum și drepturile în lemn, pășunat și alte produse de pădure ale fiecărei familii grănicerești și care, cred, ar trebui comparate cu cele de azi (care, practic, nu mai există), ceea ce demonstrează, fără putere de tăgadă, involuția de proporții a drepturilor forestiere ale populației din zona montană a județului Caraș-Severin.

Consider că este o datorie de onoare pentru mine, autor al acestor reflecții asupra **Comunității de avere**, la origine grănicer din moși-strămoși, din tată-n fiu, să reiterez și aici că primul Președinte al Comunității de Avere a fost eroul național, generalul Traian Doda, căruia i-a succedat o pleiadă de mari personalități ale Banatului Severin sau Carașan, în cei 68 de ani cât a funcționat comunitatea și care au luptat pentru revenirea Banatului la Patria Mamă, dar și pentru apărarea drepturilor bănățenilor obținute de la statul austriac.

De la apariția cărții *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere* au trecut 70 de ani. Este mult, este puțin? Nu putem da un răspuns tranșant, raportându-ne numai la durata acestei perioade, fără a avea în vedere suita de evenimente politice, economice și sociale care au produs mari convulsii, fracturi majore în evoluția societății omenеști, atât în România, în Banat, în granița bănățeană, cât și în mai bine de jumătate de Europă.

Fractura majoră, provocată de marea cangrenă politică, economică și socială – comunismul a deteriorat, timp de 45 de ani, orice regulă juridică, orice cutumă

și, ceea ce este mai grav, o întregă moralitate socială și individuală, iar refacerea acestora, după 1989, nu s-a produs, iată, nici după mai bine de două decenii, ea întâmpinând în continuare dificultăți majore, ce par uneori chiar insurmontabile, ca efect al rezistenței puternicelor reziduuri de mentalitate comunistă.

Din păcate, multe din regulile fanariote, integrate organic, până la transmiterea lor genetică, în practicile administrației centrale din Vechiul Regat încep să fie preluate și impuse și asupra **Comunitățile de Avere**. Astfel, prima lege (*Legea nr. 140/1929*, publicată în M.O. 140/1929 și *Statutul*, redactat conform acestei legi și publicat în M.O. 143/1925), introduc în mod brutal centralismul administrativ românesc, după cum rezultă din textele următoare:

„1. **instituirea obligativității aprobării bugetului** (ceea ce presupune, evident, și dreptul de modificare a acestuia) **de către Ministerul Agriculturii și Domeniilor** (art. 39 alin. c), drept pe care nu l-a avut statul imperial austriac, cel care a inițiat și organizat Comunitatea de Avere;

2. **controlul administrativ și silvic, exercitat printr-un comisar al guvernului și organele silvice ale statului** (art. 64)”.

Dacă controlul silvic, prin organele de specialitate, este normal, fiind prevăzut și în legea de înființare, în schimb, controlul statului, printr-un comisar al guvernului, practic un supraadministrator, este o ingerință brutală a guvernului de la București asupra unei proprietăți comunitare private, la numai cinci ani de la revenirea Banatului la Patria-Mamă. Desigur, la o asemenea avere comunitară, imensă, în regim privat, controlul corecteii administrării este absolut necesar. Dar, din păcate, *Statutul* din anul 1925, după cum observă autorul A. Marchescu, are o „redactare puțin fericită, cu lipsuri și uneori afirmații inexacte, unită cu deprinderi politicianiste (caracteristică vieții publice românești, s.n.) în plină perioadă de ascensiune, în loc de emancipare, a avut ca efect completa politizare a Comunității”.

Observația juristului A. Marchescu este corectă: legislația românească, chiar și cea din perioada interbelică, spre deosebire de – trebuie să recunoaștem – precisa, exacta, ordonată și corect aplicata legislație habsburgică, cu care erau deprinși grănicerii bănățeni, s-a caracterizat (și atunci și, din păcate, mai vârtos acum, după 1989) prin imprecizie, ambiguitate și arbitrară interpretare în aplicare. Aceste trăsături ale legislației românești, regăsite și în noua lege de organizare și în statutul de aplicare, adoptate de Statul român imediat după Marea Unire, au făcut ca flagelul regățean – corupția – să apară și, implacabil, să se extindă și în gestionarea **Comunității de Avere**. Atât administratorii Comunității, cât și comisarul și agenții guvernului de la București, în loc să vegheze cu privire la aplicarea corectă a regimului silvic și a regulilor de gestionare materială și funciară a patrimoniului **Comunității de Avere**, au început să facă politică și, în consecință, să devină (ușor) coruptibili. Astfel, la scurt timp de la adoptarea noii legislații românești din 1925, după aprecierea lui A. Marchescu, „în loc să fie prevenite abuzurile,

acestea au sporit”. Ca urmare a deselor întâmpinări făcute de locuitorii-membri ai **Comunității de Avere**, a fost necesară amendarea legislației din 1924-1925, operațiune juridică realizată în anul 1929, când apare o nouă lege și un nou statut (1930), dar și acestea nu vor avea efecte benefice asupra administrării și controlului Comunității și, ca urmare, în anul 1935, este dizolvată instituția comisarului guvernamental, atribuțiile acestuia fiind preluate de organele de specialitate (silvică și juridică).

Am dorit să prezint punctul meu de vedere cu privire la efectele juridice, politice, sociale și morale ale trecerii **Comunității de Avere** sub jurisdicție românească, după 1918 și până la naționalizarea din 1948, nu pentru a face „apologia” legislației habsburgice sau pentru a inspira vreunui cititor suspicios (sau naționalist) ideea posibilei mele alunecări spre vechile rânduiri teritoriale ale graniței, din care nativ fac parte, ci pentru a demonstra **cât de departe am fost și înainte de comunism și, mai vârtos, suntem, acum, după înlăturarea de jure (dar nu și de facto!) a comunismului, de legislația patrimonială europeană.**

Pentru a nu se crede că am „aruncat” o simplă apreciere despre imperfecțiunile legislației patrimoniale românești, prin comparație cu cea habsburgică, doresc să invit cititorii, și, în mod deosebit, pe decidenții majori care au obligația să reconstituie drepturile patrimoniale forestiere reale ale locuitorilor din fosta graniță bănățeană să se aplece puțin asupra drepturilor grănicerești, așa cum au fost ele cuprinse în art. 65 și 74 ale **Regulamentului (codului) silvic austriac** și în **Legea** din 15 iunie 1873, și să le compare cu drepturile în domeniul silvic oferite atât de statul român comunist, cât și de cel de azi.

Drepturile grănicerești cuprinse în *Regulamentul silvic* și *Legea* din 1873 cuprind atât drepturile patrimoniale privat-comunitare asupra pădurilor și munților, cât și drepturile anuale ale fiecărei familii grănicerești pentru obținerea, gratuită sau cu taxă redusă, a lemnului de foc, lemnului de construcții, lemnului mărunt, pășunatului în parcelele de pădure destinate acestei activități pastorale, conform amenajamentelor silvice, cositului, jiruitului, frunzișului mort, fructelor de pădure pentru necesarul propriu și a materialelor lemnoase, piatră, nisip pentru construcții noi ori pentru repararea caselor, acareturilor, gospodăriilor, stânelor și adăposturilor alpine.

Regulile prevăzute în legislația **Comunității de Avere** cu privire la drepturile proprietarilor comunitari asupra produselor și materialelor pădurii s-au aplicat timp de mai bine de jumătate de secol, până la abrogarea regulamentului și a instrucțiunilor, conform *Statutului* din anul 1925. Cu această abrogare încep, de fapt, reguli aplicate, din păcate, românește, după ureche și după bunul plac, fapt ce a dus la degradarea, în mare parte, a ideii și practicii gospodăririi proprietăților privat-comunitare prin intermediul **Comunității de Avere**, iar după război, odată cu instalarea comunismului în România, inclusiv în zona fostei granițe bănățene, statul român a naționalizat proprietățile silvice și imobiliare ale **Comunității de Avere**, desproprietărindu-i pe locuitorii acestei zone, care, în acest fel, au pierdut,

sub administrația românească comunistă și postcomunistă, toate drepturile acordate de administrația străină a statului austriac.

Drepturile obținute de populația grănicerească sub formă de proprietate silvică, constituită în **Comunitatea de Avere** sunt drepturi istorice cu caracter juridic, adică drepturi, moralmente, imprescriptibile. Populația grănicerească, asemeni tuturor românilor din Banat, Transilvania, Bucovina și Basarabia, a luptat pentru reîntregirea acestor provincii în Patria-Mamă – România. Faptul că, prin Marea Unire din 1918, s-a produs integrarea politică și juridică a teritoriilor provinciilor amintite mai sus în teritoriul național român, nu a dat dreptul, nici juridic și cu atât mai mult moral, statului român să se „atingă” de drepturile de servitute forestieră conferite românilor de administrația străină precedentă. Or, spre regretul românilor grăniceri, ingerința brutală a guvernului de la București, la început sub forma supravegherii, soră bună cu corupția, apoi prin limitarea drepturilor, iar, în cele din urmă, prin suprimarea comunistă totală a acestor drepturi, au cauzat grave traume populației românești din graniță, care, mai apoi, s-au transformat în evidente aversiuni ale bănățenilor grăniceri față de administrația românească, aversiuni care nu s-au șters, în întregime, nici până astăzi.

Consider că nu este necesară o mai extinsă prezentare a acestei cărți atât de importante. Las pe seama cititorului interesat lectura profundă a cărții *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere*, pentru că are ce câștiga, atât în planul bogăției de informații, cât mai ales în cel al corectei interpretări asupra regimului proprietății silvice, fie că aceasta este individuală sau comunitară, și, de ce nu, pentru diminuarea și, mai apoi, înlăturarea definitivă a mentalităților comuniste cu privire la proprietatea privată asupra pădurilor.

The Frontier Guards in Banat and the Community of Wealth

(Abstract)

Keywords: Banat, Caransebeș, property, legislation, control, rights

The homonymous book being the starting point, the present study follows the fate of this institution from the Second World War to the present-day, when its former status has not been regained. The author pleads for restoring the lost status and, implicitly, for a necessary act of justice.